

Nota over de herinrichting van de kiesindeling in Brabant

door Liesbeth HOOGHE,

Aspirante van het Nationaal Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek.

★

I. Verkiezingstechnische problematiek in Brabant.

Twee hervormingen in het staatsbestel en een opvallende politieke evolutie hebben het politieke systeem in België behoorlijk veranderd en hebben in de provincie Brabant het ingewikkeld karakter van de Belgische parlementsverkiezingen nog extra complex gemaakt.

Ten eerste heeft de staatshervorming, met de invoering van Gemeenschappen en Gewesten, Brabant in een zeer complexe toestand gebracht. Er leven immers twee Gemeenschappen op het grondgebied van de provincie. Bovendien behoren haar vier bestuurlijke arrondissementen tot drie Gewesten. Deze ongewone structuur bracht gouverneur Roggen in 1983 ertoe om Brabant te omschrijven als « een mirakel van evenwicht » (1). Het Studiecentrum voor Politieke Instellingen gewaagde in juli 1985 over een « uiterst verwarde toestand » (2).

De tweede ingrijpende verandering in de naoorlogse Belgische staatsstructuur was de fusie-operatie van de gemeenten in België van 1970 en vooral van 1976. Deze ingreep heeft rond Brussel een aantal grotere Vlaamse gemeenten doen ontstaan, die Brussel op bestuurlijk vlak beperkt houden tot 19 gemeenten. Deze laatsten werden niet samengevoegd en gaan derhalve nog hoofdzakelijk voort op hun XIXe eeuwse plattelands-uittekening.

Ten derde hebben de politieke partijen hun unitaire structuur opgegeven. Bijna alle partijen refereren nu naar één van de twee grote

(1) Provinciegouverneur Roggen op de opening van de gewone zitting van de Brabantse provincieraad in oktober 1983 [Aangehaald door Y. du MONCEAU, in zijn Toelichting tot het *Wetsvoorstel tot oprichting van een provincie Waals-Brabant*. Kamer, nr. 471/1 (1985-1986)].

(2) In zijn verslag van juli 1985 over de toekomst van de provincies. (Aangehaald *Ibid.*).

Gemeenschappen in plaats van naar het geheel van de Belgische natie. Brabant is het enige terrein, waar de partijen elkaar rechtstreeks ontmoeten, m.n. in de Brusselse kieskantons.

Deze drie gegevens doen, samen met meer algemene organisatiekenmerken van het verkiezingssysteem, in Brabant een complexe verkiezingsproblematiek ontstaan.

Door het systeem van de lijstverbinding of apparentering kan een partij een zetel binnenhalen in een arrondissement, waar ze weinig stemmen heeft gekregen. Het voorbeeld bij uitstek in 1985 is de VU-zetel in Nijvel voor de Senaat. Dit gegeven is nochtans niet typisch voor de Brabantse situatie.

De lijstverbinding verliest in Brabant wel gedeeltelijk haar functionaliteit. Met het systeem van de apparentering wil de wetgever vermijden dat een partij zetels zou verliezen, omdat haar stemmen te zeer over de verschillende arrondissementen verspreid zijn. In Brabant echter is er slechts in beperkte mate sprake van versnippering der stemmen over de arrondissementen. De stemmen op de Vlaamse partijen zijn geconcentreerd in Leuven en Brussel-Halle-Vilvoorde (vooral in Halle-Vilvoorde). De Franstalige partijen halen hun stemmen voornamelijk in Nijvel en Brussel-Halle-Vilvoorde (vooral in Brussel). Verkiezingstechnisch gesproken is apparentering tussen Leuven en Nijvel dus weinig functioneel.

De huidige kiesarrondissementen zijn zeer ongelijk van omvang. Brussel-Halle-Vilvoorde mag voor de Kamer 33 zetels verdelen, Leuven 9 en Nijvel slechts 6. (Voor de Senaat is de verdeling respectievelijk 16, 5 en 3). De ongelijke omvang van de kiesarrondissementen is geen typisch Brabants verschijnsel, maar neemt er wel extreme vormen aan. Het heeft tot gevolg dat de evenredige vertegenwoordiging in het huidige kiesarrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde *zonder* de provinciale apparentering groter is dan in om het even welke provincie *met* de provinciale apparentering (3).

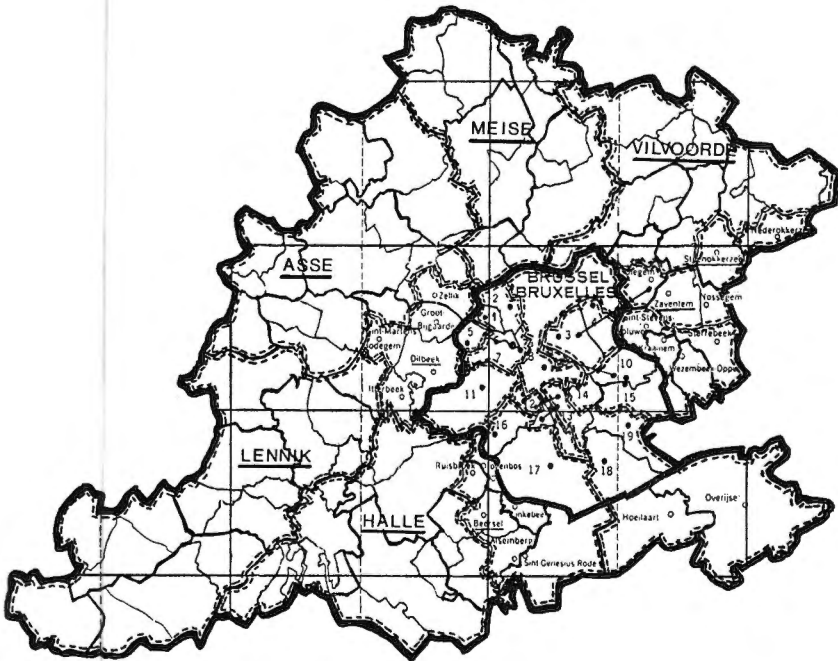
De uitzonderlijk ongelijke grootte van de kiesarrondissementen in Brabant is voornamelijk het gevolg van het samenhouden van twee bestuurlijke arrondissementen in één kiesarrondissement.

Een splitsing van het kiesarrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde volgens het voorbeeld van de bestuurlijke arrondissementen zou voor de Kamer aan Halle-Vilvoorde 11 zetels en aan Brussel-Hoofdstad 21 zetels, en voor de Senaat respectievelijk 6 en 11 zetels geven.

Binnen het kiesarrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde is de afbakening van de kieskantons verkiezingstechnisch zeer betwistbaar.

(3) Alleen de provincie Antwerpen heeft zowel voor Kamer als voor Senaat een zetel méér te verdelen dan Brussel-Halle-Vilvoorde.

Vijf van de dertien kieskantons bevatten zowel Vlaamse gemeenten, die behoren tot het Vlaamse gewest, als tweetalige gemeenten, die deel uitmaken van het Brusselse gewest. Bovendien wordt bij acht kantons geen rekening gehouden met de nieuwe gemeentegrenzen sinds de fusieoperatie van 1976. Bijgaande kaart illustreert de overlappende afbakeningen van bestuurlijke indelingen en kiesindelingen (Kaart I). Alles samen behoren

Indeling van het kiesarrondissement Brussel

- arrondissementsgrens
- - - - kieskantonsgrens
- grens gefusioneerde gemeente
- grens deelgemeente, voor 1977 gemeente

22 deelgemeenten en gemeenten uit het bestuurlijk arrondissement Halle-Vilvoorde tot één der acht Brusselse kieskantons (Tabel I).

Een laatste typisch-Brussels probleem vloeit voort uit de aanwezigheid van twee gemeenschappen in Brussel-Halle-Vilvoorde, die echter niet territoriaal gescheiden zijn zoals bij Leuven en Nijvel.

Dit maakt het verkiezingssterrein in Brussel-Halle-Vilvoorde zeer breed : in 1985, 24 partijen voor de Kamer en 22 partijen voor de Senaat. Veruit de meeste kiezers benutten slechts de helft van dit terrein. De Vlamingen kiezen uit het Vlaamse aanbod ; de Franstaligen maken een keuze uit de reeks Franstalige partijen.

TABEL I

**Entiteiten uit het bestuurlijk arrondissement Halle-Vilvoorde
die tot de Brusselse kieskantons behoren**

<i>Brussels kieskanton</i>	<i>Vlaamse bestuurlijke entiteit</i>	<i>Brussels Kieskanton</i>	<i>Vlaamse bestuurlijke entiteit</i>
Anderlecht	Dilbeek, Groot-Bijgaarden, Itterbeek, Sint-Martens- Bodegem, Zellik	Sint Joost-ten-Node	Kraainem, Sint-Stevens- Woluwe, Sterrebeek, Wezembeek-Oppem
Elsene	Hoeilaart, Overijse	Ukkel	Alsemberg, Beersel, Drogenbos, Linkebeek, Ruisbroek, Sint-Genesius-Rode
Schaarbeek	Diegem, Nederokkerzeel, Nossegem, Steenokkerzeel, Zaventem		

Bij de Europese Verkiezingen worden de twee verschillende kiezerskorpsen bij de zetelberekening gescheiden, door de « Vlaamse stemmen » uit Brussel-Halle-Vilvoorde te verbinden met de Vlaamse kantons in Vlaanderen en de « Franstalige stemmen » met de Waalse kantons in Wallonië. Voor Brussel-Halle-Vilvoorde krijgt het gemeenschapsprincipe aldus voorrang op het territorialiteitsprincipe. Verkiezingstechnisch gezien is deze werkwijze voor de parlementsverkiezingen een delicate opdracht. Men beschikt immers momenteel niet over exacte cijfers omtrent de verhouding Franstaligen-Vlamingen in Brussel-Halle-Vilvoorde.

II. Enkele scenario's voor de Parlementsverkiezingen in Brabant.

Een aantal Belgische politici zijn zich scherp bewust van de verkiezingstechnische problematiek in Brabant. Dat blijkt o.m. uit de lange lijst van wetsvoorstellen tot herinrichting van de kiesindeling.

In deze paragraaf worden de voornaamste scenario's van verkiezingsorganisatie op een rijtje gezet. Ze worden naderhand getest op één aspect van hun werking, m.n. hun impact op de zetelverdeling naar politieke partijen in Brabant. De officiële verkiezingsuitslagen van 13 oktober 1985 voor Kamer en Senaat, gepubliceerd door het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Openbaar Ambt, dienen als basis voor de berekeningen.

Zeven scenario's worden voorgesteld.

1. *Huidig systeem.*

Het huidige verkiezingssysteem laat voor Kamer en Senaat volgende verdeling van aantal geldige stemmen en zetels over de drie arrondissementen zien.

TABEL II

Huidig systeem : aantal geldige stemmen en te verdelen zetels per arrondissement
(Kamer en Senaat, 13 oktober 1985)

	Kamer		Senaat	
Brussel-Halle-Vilvoorde	826.487	33	819.741	16
Leuven	277.771	9	276.044	5
Nijvel	181.692	6	180.567	3
Totaal	1.285.950	48	1.276.352	24

2. Scenario-Klein (aanpassing van lijstverbindingen).

Kamerlid Klein e.a. (4) stellen voor om de apparentering voor heel het land te verfijnen, zodat geen enkele partij nog een zetel kan binnenrijven in een arrondissement waar haar stemmenaantal lager ligt dan 33 % van de kiesdeler (5).

Een voorbeeld aan de hand van de Senaatsverkiezingen zal de werkwijze illustreren.

Bij het huidige systeem komt de laatste zetel aan de Volksunie toe. Die zetel gaat naar Nijvel, omdat in Leuven en Brussel-Halle-Vilvoorde reeds alle zetels verdeeld zijn. Toch heeft de Volksunie daar slechts 493 stemmen, of 0,8 % van de kiesdeler behaald. Het scenario-Klein kent de Volksunie-zetel niet toe in Nijvel (0,8 % < 33 %).

De zetel gaat naar het arrondissement met het grootste kiesquotiënt voor de Volksunie, in casu Brussel-Halle-Vilvoorde met kiesquotiënt 1,120. De Volksunielijst van dit arrondissement wordt behandeld als een afzonderlijke lijst, die bij de provinciale verdeling de eerste zetel krijgt. Alle andere provinciaal goedgekeurde zetels schuiven één plaatsje op. De aanvankelijk eerst toegekende zetel wordt nu de tweede zetel enz. De voorlaatste zetel, een PRL-zetel die oorspronkelijk was toegewezen aan Brussel-Halle-Vilvoorde, schuift naar de laatste plaats en verhuist dus van Brussel naar Nijvel.

Het scenario-Klein geeft op die manier een effectieve oplossing aan het « probleem-Van Overstraeten ». Het heeft bovendien het voordeel dat het geen uitzonderingsregeling voor Brabant treft. Maar het systeem van de apparentering wordt voor de gewone burger wel zeer ondoorzichtig.

3. Scenario-Diegenant (afschaffing lijstverbinding tussen Leuven en Nijvel).

(4) KAMER, nr. 386/1 (1985-1986). *Wetsvoorstel tot wijziging van de zetelverdeling in Kamer en Senaat* (ingediend door E. KLEIN e.a.).

(5) De arrondissementele kiesdeler wordt berekend door het totaal aantal geldig uitgebrachte stemmen in het arrondissement te delen door het aantal toe te kennen zetels in het arrondissement.

Kamerlid Diegenant wil de apparentering tussen Leuven en Nijvel verbieden. Bovendien moeten de partijlijsten van Brussel-Halle-Vilvoorde kiezen tussen lijstverbinding met Leuven of met Nijvel.

Het scenario-Diegenant staat dus voor de provincie Brabant een uitzondering toe op het systeem van de lijstverbinding (6).

4. *Scenario-Tant* (afschaffing van de lijstverbinding).

Er gaan meerdere stemmen op om de provinciale lijstverbinding af te schaffen, soms alleen in Brabant, soms in heel België. Het voornaamste gevolg van het scenario-Tant zou een verzwakking van de evenredige vertegenwoordiging zijn (7).

5. *Scenario-Vanderheyden* (splitsing Brussel-Halle-Vilvoorde met lijstverbinding).

Politiek meer ingrijpend is de uitbreiding van het aantal kiesarrondissementen van drie tot vier, conform met de bestuurlijke indeling. Dit komt neer op een splitsing van het kiesarrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde in een arrondissement Halle-Vilvoorde en een arrondissement Brussel-Hoofdstad (19 gemeenten). De apparentering blijft integraal spelen (8).

De nieuwe zetelverdeling voor Kamer en Senaat ziet er als volgt uit :

TABEL III

**Scenario-Vanderheyden : te verdelen zetels per arrondissement
(Kamer en Senaat, 13 oktober 1985)**

	Kamer	Senaat
Brussel-Hoofdstad	21	11
Halle-Vilvoorde	11	6
Leuven	9	4**
Nijvel	6	3
Totaal	47*	24

* Brabant (m.n. Brussel) verliest één zetel ten voordele van Henegouwen (m.n. Bergen). We hebben ook de berekening gemaakt op basis van een constant zetelaantal van 48 in Brabant. De laatste zetel gaat in dit geval naar Brussel-Hoofdstad, dat dus 22 zetels toegewezen krijgt.

** Leuven verliest een zetel, maar die gaat naar Halle-Vilvoorde. Het totaal aantal Senaatszetels in Brabant blijft dus constant.

(6) KAMER, nr. 97/1 (1985-1986). *Wetsvoorstel houdende wijziging van de kieswetgeving inzake lijstverbinding in de provincie Brabant* (ingediend door A. DIEGENANT e.a.).

(7) KAMER, nr. 109/1 (1985-1986). *Wetsvoorstel tot afschaffing van de apparentering* (ingediend door P. TANT e.a.).

(8) KAMER, nr. 6/1 (1985-1986). *Wetsvoorstel tot herindeling van het kiesarrondissement Brussel in eentalige Vlaamse kantons in het administratief arrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde en tweetalige kantons in het administratief arrondissement Brussel-Hoofdstad* (ingediend door V. VANDERHEYDEN e.a.).

Bij de splitsing van het kiesarrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde stelt zich voor de berekening een dubbel probleem. Eerst moet het totaal aantal geldige stemmen herverdeeld worden over de twee nieuwe arrondissementen. Nadien moet hetzelfde gebeuren voor elke partij.

De moeilijkheid bij een herverdeling van de geldige stemmen naar de arrondissementen schuilt in de verkiezingstechnische samenstelling van de twee nieuwe arrondissementen. Halle-Vilvoorde bestaat uit de vijf Vlaamse kieskantons Asse, Halle, Lennik, Meise en Vilvoorde, én uit de 22 Vlaamse gemeenten of deelgemeenten in de Brusselse kieskantons (zie tabel I).

Brussel-Hoofdstad omvat de drie specifiek-Brusselse kieskantons Brussel, Sint-Gillis en Sint-Jans-Molenbeek, én daarbij de 13 tweetalige gemeenten uit de overige vijf Brusselse kieskantons. Samen vormen ze het Brusselder-19-gemeenten. De herverdeling van de stemmen levert derhalve problemen op voor vijf van de dertien kantons uit Brussel-Halle-Vilvoorde, aangezien er geen verkiezingsuitslagen beschikbaar zijn op gemeentelijk of wijkniveau. Voor die gegevens zijn er schattingen nodig.

De schatting gebeurt op basis van de gemeenteraadsverkiezingen van 1982 (9). Na correcties voor de kenmerken eigen aan gemeenteraadsverkiezingen en voor de tijdsfactor leveren de berekeningen voor Kamer en Senaat, in procenten omgezet, volgend resultaat op (10) :

TABEL IV

Scenario-Vanderheyden :
% geldige stemmen voor Brussel-Hoofdstad en Halle-Vilvoorde
(Kamer en Senaat, 13 oktober 1985)

	<i>Kamer</i>	<i>Senaat</i>
Brussel-Hoofdstad	59,5 %	59,3 %
Halle-Vilvoorde	40,5 %	40,7 %
Brussel-Halle-Vilvoorde	826.487 (= 100 %)	819.741 (= 100 %)

Ook de herverdeling van de stemmen per partij over de nieuwe arrondissementen schept voor de acht Brusselse kantons problemen. Het kiezerskorps uit de acht kantons bestaat immers uit een Vlaams ($\pm 25\%$

(9) Zie voor een gelijkaardige invalshoek : W. FRAEYS. Les élections européennes de 1979. Analyse des résultats pour la Belgique. In : *Res Publica*, 21, 1979, 3, blz. 411-426.

(10) Het aantal geldige stemmen in Brussel-Hoofdstad zou volgens deze berekening voor de Kamer 82,55 % en voor de Senaat 82,27 % van het aantal geldige stemmen in de acht Brusselse kantons vertegenwoordigen. Dit resultaat komt vrij goed overeen met de 84 % van William Fraeys, een cijfer dat hij in 1979 had berekend op basis van de gemeenteraadsverkiezingen van 1976. (Zie W. FRAEYS, a.w., blz. 421-422.)

in 1985) en een Franstalig (75 %) deel die ongelijkmatig verspreid zijn over de kantons. M.a.w., in de 22 Vlaamse deelgemeenten is een meerderheid van de kiezers Vlaams. Maar in Brussel-Hoofdstad is het gros van de kiezers ongetwijfeld Franstalig. Er zijn echter geen precieze cijfers over het aandeel van beide bevolkingsgroepen, hoewel de meeste bronnen de Franstalige kiezers in Brussel-Hoofdstad ramen op 80 à 85 %. Volgens onze berekeningen o.m. op basis van de gemeenteraadsverkiezingen van 1982 en de Europese verkiezingen van 1984 lijkt een verhouding van 82,5 % Franstalige kiezers tegenover 17,5 % Vlaamse kiezers in Brussel-Hoofdstad het meest werkelijkheidsgetrouw.

Dit impliceert dat de verhouding in de 22 Vlaamse gemeenten rond Brussel-Hoofdstad 40 % Franstalige kiezers tegenover 60 % Vlamingen zou zijn (39-61 voor de Kamer / 42-58 voor de Senaat) (11).

Met deze gegevens kunnen vervolgens het Franstalige en Vlaamse pakket stemmen over Brussel-Hoofdstad en de Vlaamse deelgemeenten verdeeld worden. Voor elke partij wordt het stemcijfer vermenigvuldigd met de aldus berekende wegingsfactor, hetgeen een vrij betrouwbare aanduiding geeft van de nieuwe stemcijfers (12).

6. *Scenario-Anciaux* (splitsing van Brabant in drie kiesprovincies).

De splitsing van het kiesarrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde leidt alleen tot een meer logische kiesindeling van Brabant. Het lost echter geenszins het « probleem-Van Overstraeten » op. De apparentering blijft immers integraal spelen.

Een radicale kuur tegen het probleem is de splitsing van Brabant in drie kiesprovincies :

a) Vlaams-Brabant, met apparentering tussen de arrondissementen Halle-Vilvoorde en Leuven.

b) Waals-Brabant (het huidige arrondissement Nijvel).

c) Hoofdstedelijk gebied Brussel.

(11) Bij 80 % Franstaligen en 20 % Vlamingen in Brussel-Hoofdstad zou de verhouding in de rest van de 8 kantons 51 à 53 % - 49 à 47 % zijn ; bij een 85 % - 15 % verhouding Brussel-Hoofdstad, wordt dit 27 à 30 % - 73 à 70 %. In de eerste hypothese is het aandeel van de Vlamingen in de Vlaamse deelgemeenten heel waarschijnlijk onderschat, in de tweede hypothese overschat.

(12) Een voorbeeld van factorberekening voor de Franstalige partijen :

• in Brussel-Hoofdstad			
aantal Franstalige stemmen Brussel-Hoofdstad	=	405.848	
aantal Franstalige stemmen 8 Brusselse Kantons		446.441	= 0.9091
stemcijfer PRL : 154.798 × 0.9091			= 140.727
• in 22 Vlaamse deelgemeenten			
aantal Franstalige stemmen Vlaamse deelgemeenten	=	40.593	
aantal Franstalige stemmen 8 Brusselse Kantons		446.441	= 0.0909
stemcijfer PRL : 154.798 × 0.0909			= 14.071

Tussen de kiesprovincies onderling is geen apparentering mogelijk, zodat de evenredige vertegenwoordiging zich minder zal doorzetten, zij het dat Vlaams-Brabant en Brussel-Hoofdstad met resp. 20 en 21 Kamerzetels en 10 en 11 Senaatzetels modale verkiezingsprovincies worden. Dit scenario wordt verdedigd in het wetsvoorstel Anciaux (13).

7. *Scenario-VII* (splitsing van Brabant in twee kiesprovincies).

Het zevende en meest verregaande scenario trekt de lijn van de verkiezingsorganisatie voor de Europese verkiezingen door naar de parlementsverkiezingen. Het bestaan van twee verschillende kiezerskorpsen, verbonden met de twee grote gemeenschappen in België, wordt aldus expliciet erkend.

Brabant wordt opgesplitst in de kiesprovincies Vlaams- en Franstalig-Brabant. In Brussel moeten de kiezers een keuze maken tussen de Vlaamse en de Franstalige lijst. De indeling ziet er dus als volgt uit :

a) Vlaams-Brabant, met apparentering tussen Halle-Vilvoorde, Leuven en Brussel-Vlaams.

b) Franstalig-Brabant, met apparentering tussen Nijvel en Brussel-Frans.

De voornaamste kritiek op dit scenario is het gebrek aan een onbetwistbaar criterium om in Brussel de te verdelen zetels toe te wijzen naar de Vlaamse en Franstalige kieskring. Hier werd als criterium het aantal « Vlaamse stemmen » en « Franstalige stemmen » gebruikt. De verdeling van de zetels voor Kamer en Senaat staat in tabel V.

TABEL V

**Scenario-VII : te verdelen zetels per arrondissement
(Kamer en Senaat, 13 oktober 1985)**

	<i>Kamer</i>	<i>Senaat</i>
<i>Vlaams-Brabant</i>	24	12
Halle-Vilvoorde	11	6
Leuven	9	4
Brussel-Vlaams	4	2
<i>Franstalig-Brabant</i>	23	12
Nijvel	6	3
Brussel-Frans	17*	9

* Bij constant zetelaantal in Brabant gaat de extra-zetel naar Brussel-Frans, dat dan op 18 uitkomt.

(13) KAMER, nr. 200/1 (1985-1986). *Wetsvoorstel tot herinrichting van het Belgisch grondgebied in provincies en hoofdstedelijk gebied Brussel* (ingediend door V. ANCIAUX e.a.).

III. De zetelverdeling volgens de verschillende scenario's.

In de tabellen VI (Kamer) en VII (Senaat) worden de zeven scenario's met elkaar vergeleken. In tabel VI worden de scenario's V, VI en VII uitgerekend zowel voor 47 als voor 48 zetels in de provincie Brabant.

1. Zetelverdeling naar politieke partijen in de Kamer.

Bij de interpretatie van de resultaten zijn niet alleen de zetelverschuivingen *tussen* de partijen (winst of verlies), maar ook de verschuivingen *binnen* de partijen (tussen de arrondissementen) van belang.

Wat de zetelverdelingen tussen de partijen betreft valt het op dat de afwijkingen slechts bij twee van de zes scenario's echt markant zijn (zie tabel VI). Bij scenario IV en VI valt de winst- en verliesrekening duidelijk in het voordeel van de PRL uit. De «slachtoffers» zijn de PSC en ECOLO, en bij scenario VI ook de Vlaamse partijen PVV en VU. Scenario IV en VI spelen dus uitgesproken in het nadeel van de kleinere partijen. Dit effect werd ook verwacht. Beide systemen schakelen immers de werking van de provinciale apparentering volledig (IV) of in grote mate (VI) uit.

Ook scenario VII, het systeem van twee kiesprovincies met een Franstalige en een Vlaamse kieskring in Brussel-Hoofdstad, valt gunstig uit voor de PRL. Dit gaat ten koste van het FDF. (ECOLO verliest een zetel, doordat Brabant wegens de splitsing van Brussel-Halle-Vilvoorde op 47 zetels terugvalt). Te vermelden is ook dat de PRL zowel bij scenario VI als VII een zetel behaalt in het Vlaamse kiesarrondissement Halle-Vilvoorde. Die zetel kan overigens als vrij stabiel beschouwd worden.

Binnen de partijen zijn de verschuivingen het opvallendst bij scenario V en VII. Ze raken zowel de Vlaamse als de Franstalige partijen. Scenario V biedt, zoals verwacht, geen oplossing voor het «probleem-Van Overstraeten». Meer zelfs, op basis van de verkiezingsuitslagen van 1985 zou VU-senator Van Overstraeten in Nijvel het gezelschap hebben gekregen van een SP-kamerlid. De SP boet ter compensatie een zetel in te Brussel, die naar de PSC verhuist.

Interessant is ook de ruil tussen CVP en SP bij scenario VII. De CVP wint een vierde zetel in Leuven, maar moet dan wel een Brusselse zetel afstaan aan de SP. Een vergelijking van de kiesquotiënten laat vermoeden dat de betwiste zetel één der vier Vlaamse Brusselse zetels moet zijn, en niet een zetel van Halle-Vilvoorde. De SP behaalt zo in Brussel-Vlaams twee zetels, terwijl de CVP en de PVV elk één zetel voor hun rekening nemen.

Door de splitsing van Brussel-Halle-Vilvoorde valt Brabant van 48 zetels terug op 47 zetels. Daardoor wordt de vergelijking van het huidige

TABEL VI

Zetelverdeling naar politieke partijen in de provincie Brabant onder verschillende hypothesen van kiesindeling en apparentering.
(Kamer, 13 oktober 1985)

Scenario	PRL	PS	PSC	FDF	Ecolo	RAD	CVP	SP	PVV	VU	AGA- LEV	Totaal	
I. Huidig stelsel	9	6	4	3	2	1	9	6	5	3	0	48	
II.	9	6	4	3	2	1	9	6	5	3	0	48	
III.	9	6	4	3	2	1	9	6	5	3	0	48	
IV. Zonder provinciale apparentering	11 + 2	6	3 - 1	3	1 - 1	1	9	6	5	3	0	48	PRL : + 1 in BHV, + 1 in N PSC : - 1 in N ECOLO : - 1 in BHV
V. 4 arrondissementen door splitsing BHV	9	6	3 - 1	3	2	1	9	6	5	3	0	47	PSC : - 1 in N SP : - 1 in B, + 1 in N
VI. 3 kiesprovincies door splitsing Brabant	12 + 3	6	3 - 1	3	1 - 1	1	9	6	4 - 1	2 - 1	0	47	PRL : + 1 in HV, + 1 in B, + 1 in N PSC : - 1 in N ECOLO : - 1 in B PVV : - 1 in B VU : - 1 in HV
VII. 2 kiesprovincies door splitsing Brabant	10 + 1	6	4	2 - 1	1 - 1	1	9	6	5	3	0	47	PRL : + 1 in FB FDF : - 1 in FB / ECOLO : - 1 in FB CVP : + 1 in L, - 1 in VB SP : - 1 in L, + 1 in VB
V. 4 arrondissementen door splitsing BHV	9	6	4	3	2	1	9	6	5	3	0	48	CVP : + 1 in L, - 1 in HV SP : + 1 in HV, - 1 in L
VI. 3 kiesprovincies door splitsing Brabant	12 + 3	6	4	3	1 - 1	1	9	6	4 - 1	2 - 1	0	48	PRL : + 1 in HV, + 1 in B, + 1 in N PSC : + 1 in B, - 1 in N ECOLO : - 1 in B PVV : - 1 in B VU : - 1 in HV
VII. 2 kiesprovincies door splitsing Brabant	10 + 1	6	4	2 - 1	2	1	9	6	5	3	0	48	PRL : + 1 in BF PSC : + 1 in BF, - 1 in N FDF : - 1 in BF / ECOLO : - 1 in BF, + 1 in N CVP : + 1 in L, - 1 in BV SP : + 1 in BV, - 1 in L

TABEL VII

Zetelverdeling naar politieke partijen in de provincie Brabant onder verschillende hypothesen van kiesindeling en apparentering.
(Senaat, 13 oktober 1985)

Scenario	PRL	PS	PSC	FDF	Ecolo	RAD	CVP	SP	PVV	VU	AGA- LEV	Totaal	
I. Huidig stelsel	5	3	2	1	1	0	5	3	2	2	0	24	
II. Apparentering vanaf 33 % kiesdeler	5	3	2	1	1	0	5	3	2	2	0	24	PRL : - 1 in BHV, + 1 in N VU : + 1 in BHV, - 1 in N
III. Zonder apparentering Leuven-Nijvel	5	3	2	1	1	0	5	3	2	2	0	24	PRL : - 1 in BHV, + 1 in N VU : + 1 in BHV, - 1 in N
IV. Zonder provinciale apparentering	5	4 + 1	2	1	1	0	5	3	2	1 - 1	0	24	PS : + 1 in BHV PSC : - 1 in BHV, + 1 in N VU : - 1 in N
V. 4 arrondissementen door splitsing BHV	5	3	2	1	1	0	5	3	2	2	0	24	SP : - 1 in L, + 1 in HV
VI. 3 kiesprovincies door splitsing Brabant	5	4 + 1	2	2 + 1	1	0	4 - 1	3	2	1 - 1	0	24	PS : + 1 in B PSC : - 1 in B, + 1 in N FDF : + 1 in B CVP : - 1 in B VU : - 1 in N SP : - 1 in L, + 1 in HV
VII. 2 kiesprovincies door splitsing Brabant	5	3	2	1	1	0	5	3	2	2	0	24	PRL : - 1 in BF, + 1 in N VU : - 1 in N, + 1 in BV SP : - 1 in L, + 1 in HV

L : Leuven ; N : Nijvel
BHV : Brussel-Halle-Vilvoorde
B : Brussel-Hoofdstad ; HV : Halle-Vilvoorde
BV : Brussel-Vlaams ; BF : Brussel-Frans

systeem met scenario's V, VI en VII enigszins scheefgetrokken. Om die reden werd voor die drie scenario's de berekening overgedaan met constant gehouden zetelaantal. De extra-zetel komt aan Brussel-Hoofdstad toe, en meer bepaald aan Brussel-Frans. Tabel VI (onderste luik) illustreert de aanzienlijke verschuivingen binnen de partijen. Scenario VI tekent zich nu duidelijk af als het meest nadelige scenario voor de Vlaamse partijen. Overigens kunnen de Vlaamse partijen als geheel met geen enkel scenario zetelwinst boeken.

2. Zetelverdeling naar politieke partijen in de Senaat.

Bij de Senaatsverkiezingen zijn de fluctuaties zowel tussen als binnen de partijen beperkter van omvang.

Een snelle blik op tabel VII leert onmiddellijk dat alleen scenario V de VU-Senaatszetel in Nijvel bevestigt. Scenario V wijzigt inderdaad in se niets aan de werking van de apparentering in Brabant.

Bij de andere scenario's komt de verloren VU-zetel in Nijvel toe aan de PRL (scenario II, III en VII) of aan de PSC (scenario IV en VI). De VU kan dit verlies in drie van de vijf scenario's compenseren door zetelwinst in Brussel-Halle-Vilvoorde (scenario II, III en VII). Scenario VII toont aan dat die winst meer bepaald gebeurt bij de Vlaamse kiezers in Brussel-Hoofdstad. (De andere Vlaamse senaatszetel in Brussel-Hoofdstad gaat naar de CVP).

In de Senaat blijft de PRL in scenario VI en VII ver verwijderd van een zetel in Halle-Vilvoorde, in tegenstelling met de Kamer. De PRL kan nu ook nergens extra-zetels binnenrijven, zelfs niet bij scenario's IV en VI, die de grotere partijen toch ondubbelzinnig bevoordeligen.

Die rol wordt bij scenario's IV en VI overgenomen door de PS. De PS-winst gaat indirect ten koste van de VU. De PSC, die in beide scenario's een nuloperatie ondergaat, dient waarschijnlijk tweemaal als tussenschakel.

Opnieuw blijkt dat de splitsing van Brabant in drie kiesprovincies (scenario VI) uitgesproken negatief uitvalt voor de Vlaamse partijen. Zij leveren 2 van hun 12 zetels in. In Brussel-Hoofdstad halen zij bij dit scenario van de 11 zetels geen enkele zetel binnen.

Bij de splitsing van Brussel-Halle-Vilvoorde in scenario V, VI en VII verliest Leuven één zetel (van 5 naar 4) ten voordele van Halle-Vilvoorde (van 5 naar 6).

Het blijkt om een SP-zetel te gaan. De zetel gaat voor de SP verloren in Leuven, maar wordt in Halle-Vilvoorde gerecupereerd.

IV. Enkele afsluitende bemerkingen.

Sinds Toon Van Overstraeten voor de VU als senator in Nijvel verkozen werd, is het denken rond een herinrichting van de kiesindeling in Brabant in een stroomversnelling terecht gekomen. De vele ideeën kunnen teruggebracht worden tot een zestal scenario's, die op hun beurt gegroepeerd kunnen worden in drie categorieën. Het tweede, derde en vierde scenario zoeken de oorzaak van de verkiezingstechnische problemen in Brabant bij de provinciale apparentering. Het systeem-Klein (scenario-II) past de werking van de lijstverbinding subtiel aan, terwijl het ontwerp-Diegenant (scenario-III) en het voorstel-Tant (scenario-IV) de provinciale apparentering gedeeltelijk of geheel afschaffen. Geen van de drie scenario's stelt de huidige begrenzing van de kiesarrondissementen in vraag.

Scenario V, gebaseerd op het voorstel-Vanderheyden, concentreert zich wél op de problematiek van de huidige begrenzing in de provincie Brabant. Het scenario is echter ineffectief tegenover het « probleem-Van Overstraeten ».

De scenario's VI en VII zoeken een herindeling van Brabant, die beter aansluit bij de realiteit van de twee Gemeenschappen. Tegelijk zijn ze effectief tegenover het « probleem-Van Overstraeten ». In hun concept wijken ze echter het sterkst af van het huidige systeem.

Wat betreft de zetelverdeling naar de partijen worden met enige schroom conclusies geopperd, aangezien de scenario's alleen maar voor de verkiezingen van 13 oktober 1985 werden getest.

Het systeem Diegenant en Klein brengen maar zeer minieme binnenpartijdige verschuivingen teweeg. Ze grijpen enkel in als een « probleem-Van Overstraeten » zich voordoet.

Scenario IV en VI veroorzaken de grootste zetelverschuivingen tussen de partijen. Bij de Kamerverkiezingen haalt de PRL alle voordeel naar zich toe, bij de Senaatsverkiezingen is de PS de begunstigde.

Evenmin neutraal is scenario VII, hoewel de verschuivingen daar eerder binnen de partijen zelf liggen.

Tenslotte brengt scenario V vrij bescheiden wijzigingen in de zetelverdeling aan.

Summary : The consequences of a new electoral organization in the bilingual province of Brabant for the distribution of seats.

Despite major institutional and political changes in the Belgian political system in the last 25 years, the electoral organization has been very stable. The adaptations of the electoral organization have even been less in the province of Brabant, although the political developments have caused there additional problems. Brabant's electoral constituencies contain a rather strange mixture of heterogeneous electorates : (1) a constituency, which consists of the bilingual capital Brussels as well as several Flemish communes, (2) a unilingual Walloon constituency, (3) a unilingual Flemish constituency. The proposed solutions for Brabant's complex situation can be summarized into six alternative systems of electoral organization, concentrating either on the functioning of the system of provincial allotment (II, III, IV : to prevent the election of a candidate from one language community in the unilingual constituency that is part of the other language community), or on a radical redrawing of the boundaries of the electoral constituencies (V, VI, VII : to separate the Flemish and French electorate more neatly).

The impact of the six alternatives on the seats distribution among the political parties is rather restricted. The shifts of seats inside the parties (from one constituency to another) are more striking than between the parties. Alternatives IV and VI cause the largest reallocation of seats between the parties, whereas alternatives II, III and V result in only minor changes.

